

DOI: 10.46413/boneyusbad.1081722

Özgün Araştırma / Original Research

Emziren Annelerin Kontraseptif Kullanma Niyetleri ve Etkileyen Faktörler*
Intention of Breastfeeding Mothers to Use Contraceptive and Affecting Factors

Özden ÖZDEMİR GÜL¹

Kerime Derya BEYDAĞ²

¹ Uzman Hemşire,
Bağcılar İlçe Sağlık
Müdürlüğü, İstanbul

² Doç. Dr. İstanbul Gedik
Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Fakültesi
Hemşirelik Bölümü,
İstanbul

Sorumlu yazar /
Corresponding author:

Kerime Derya BEYDAĞ
kderyabeydag@gmail.com

Geliş tarihi / Date of
receipt: 02.03.2022

Kabul tarihi / Date of
acceptance: 31.10.2022

Atf / Citation: Özdemir
Gül, Ö., Beydağ, K.D.
(2023). Emziren
annelerin kontraseptif
kullanma niyetleri ve
etkileyen faktörler.
*BANU Sağlık Bilimleri ve
Araştırmaları Dergisi*.
5(1), 1-9. doi: 10.46413/
boneyusbad.1081722

*Bu çalışma, İstanbul
Okan Üniversitesi Sağlık
Bilimleri Enstitüsü
Hemşirelik Anabilim
Dalı tarafından 2021
yılında yüksek lisans tezi
olarak kabul edilmiş ve
4.Uluslararası 5.Ulusal
İstanbul Ebelik Günleri
Kongresi (24-26 Eylül
2021) sözel bildiri olarak
sunulmuştur.

ÖZET

Amaç: Bu araştırma, 0-6 aylık bebeği olup bebeğine sadece anne sütü veren annelerin kontraseptif kullanma niyetlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı tipteki araştırma, Mart-Temmuz 2021 tarihleri arasında, İstanbul ili Avrupa yakasında hizmet veren bir aile sağlığı merkezine başvuran 165 anne ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, tanıtıcı soru formu ve Kontraseptif Niyet Ölçeği ile elde edilmiştir.

Bulgular: Annelerden üç ve üzeri gebeliği olanların, gebeliği plansız olanların, önceki gebeliğinin üzerinden iki yıldan fazla süre geçenlerin, tekrar gebe kalmayı düşünmeyenlerin, gebelik öncesinde modern yöntem kullananların, şu anda yöntem kullananların ve aile planlaması danışmanlığı almayanların kontraseptif kullanma niyetinin daha yüksek; aile planlaması yöntemini eşi seçen ve emzirmenin yöntem seçimindeki kararını etkilediğini belirtenlerin ise kontraseptif kullanma niyetinin daha düşük olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Sonuç: Emzirme döneminde olan annelerin kontraseptif kullanım niyetlerine etki eden faktörlere yönelik girişimlerin planlanması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Emzirme, Kontraseptif kullanımı, Niyet

ABSTRACT

Aim: This study was carried out to determine the contraceptive use intentions of mothers with 0-6 months old infants who exclusively breastfeeding.

Material and Method: This descriptive study was conducted with 165 mothers who applied to a family health center serving on the European side of Istanbul between March and July 2021. The data were obtained with the descriptive questionnaire and the Contraceptive Intention Scale.

Results: Among the mothers, those who have three or more pregnancies, those with an unplanned pregnancy, those who have passed their previous pregnancy for more than 2 years, and those who do not plan to become pregnant again, those who used modern methods before pregnancy, those who currently use family planning methods and those who do not receive family planning counseling have a higher intention to use contraceptives; it was determined that the intention to use contraceptives was lower for those whose partner chose the family planning method and stated that breastfeeding affected their decision in choosing the method ($p<0.05$).

Conclusion: It is recommended to plan interventions for the factors affecting the contraceptive use intentions of mothers who are breastfeeding.

Keywords: Breastfeeding, Contraceptive use, Intention

GİRİŞ

Aile planlaması (AP) çiftlerin ve bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını ve yaşlarını dikkate alarak kendileri için uygun olduğunu düşündükleri zamanda ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olmalarına, doğumları arasındaki süreyi kendi istekleri doğrultusunda belirleyip istenmeyen gebeliklerden korunmalarına yardımcı olan bir sağlık hizmetidir (Suid ve Pasinlioğlu, 2021). Doğum sonrası aile planlaması (DSAP) ise doğumu takiben bir yıllık periyotta birbirine yakın ve istenmeyen gebeliklerin engellenmesidir (Kutlu, Sayın, Uçar, Aslan ve Demirbaş, 2014).

Emzirme ve doğum sonu dönem (DSD) kontraseptif yöntem seçimi için zor ve karmaşık bir dönem olsa da bu dönemde kişilere konuyla ilgili danışmanlık vermenin son derece gerekli ve önemli olduğu söylenebilir. Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar ile kadınların DSD’de etkili yöntemleri tercih etme davranışlarının istenilen oranda olmadığı ve korunmama sebebi olarak adet görmeme veya emzirmeyi ileri sürdükleri ortaya konmuştur (Baş, Güney ve Türker, 2014). Erenel ve Sezer’in (2017) yapmış olduğu çalışmada doğum sonu ilk 6 ayda bir yöntem kullanma oranının %94,3 ve ilk cinsel ilişkiyle birlikte yöntem kullanma oranının ise %70 olduğu belirlenmiştir. Doğum öncesi ve sonrası en sık tercih edilen yöntemler arasında geri çekme ve %42 ile kondom bulunmaktadır. Kullandıkları yöntemi seçme nedenleri olarak eşin tercihi, daha önce kullanmış olmak ve yan etkisinin olmaması yer almaktadır (Erenel ve Sezer, 2017).

Kadının eğitim seviyesi yükseldikçe bilhassa geri dönüşümlü modern yöntemlerin ortanca kullanım süresi uzamakta, bırakılma hızı azalmaktadır (Suid ve Pasinlioğlu, 2021). Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2018 verilerine göre yaşayan çocuk sayısı arttıkça modern yöntem kullanma oranı da artmaktadır. Yine bu verilere göre kullanılan yöntemin bırakılma sebeplerine bakıldığında ilk sırayı gebe kalma isteği almakta (%38) ve bunu %19 ile yöntem başarısızlığı, %9 ile yan etkiler, %7 ile daha etkin bir yöntem isteme izlemektedir (TNSA, 2018). Emzirme ve doğum sonu dönem AP yöntem seçimi için zor ve karmaşık bir dönem olsa da bu dönemde kişilere konuyla ilgili danışmanlık vermenin son derece gerekli ve önemli olduğu söylenebilir. Aile planlaması yöntemlerin etkili kullanılmasında; canlı doğum sayısı, kadının eğitimi ve doğurganlık tercihleri belirleyici etmenlerdir. Kadınların bu dönemde bilgi almaya oldukça

hevesli oldukları, korunma yöntemi kullanmayı yüksek oranda istedikleri fakat yöntem tercihinde kararsız oldukları görülmektedir. Seçilecek olan yöntem emzirmeye ilişkilidir (Baş, Güney ve Türker, 2014; Bryant, Lysterly, Devane- Johnson, Kistler ve Stuebe, 2019).

Ülkemizde yapılan bir araştırmada, kadınların doğum sonu dönemde etkili yöntemleri tercih etme davranışlarının istenilen oranda olmadığı ve korunmama sebebi olarak adet görmeme veya emzirmeyi ileri sürdükleri ortaya konmuştur (Baş ve ark., 2014). Erenel ve Sezer’in (2017) yapmış olduğu çalışmada doğum sonu ilk 6 ayda bir yöntem kullanma oranının %94.3 ve ilk cinsel ilişkiyle birlikte yöntem kullanma oranının ise %70 olduğu belirlenmiştir. Doğum öncesi ve sonrası en sık tercih edilen yöntemler arasında geri çekme ve %42 ile kondom bulunmaktadır. Kullandıkları yöntemi seçme nedenleri olarak eşin tercihi, daha önce kullanmış olmak ve yan etkisinin olmaması yer almaktadır (Erenel ve Sezer, 2017).

Teorik olarak, genelde insanın davranışları (ör. AP yöntemine uyum sağlamak), o davranışa bağlı niyetin incelenmesi ile belirlenir. Niyetin temelini oluşturan faktörler ise kişinin belirli davranışlara ilişkin tutumu ve öznel normlarıdır. Tutum ve öznel normlar kişiden kişiye değişir. Bazı insanlar daha çok sosyal çevreden kaynaklanan subjektif normları bazıları da kendi tutum ve normlarına bağlı niyetleri önemsemektedir (Bennet ve Rocca, 2015). Literatürde, insanların davranışlarının niyetlerinden tahmin edilebileceğini, tutumlarının ise niyetleri etkileyen iki öğeden birisi olduğunu savunmaktadır (Hortaçsu, 2012). Bireylerde kontraseptif kullanımında mevcut davranış ile kontraseptif niyet yakın ilişkidir. Ayrıca, kontraseptif yöntem kullanımıyla ilgili tutumlar ile kontraseptif niyet arasında önemli ilişki olduğu düşünülür (Wang ve ark., 2004).

Aile planlaması yöntemlerin kullanılmasında öğrenim düzeyi, toplumun yapısı (değerler, inançlar ve koşullar), ailenin yapısı (toplum içindeki sosyal ve ekonomik durumu), kadının toplum ve aile içindeki yeri, erkeğin toplum ve aile içindeki yeri, çocuğun toplum ve aile içindeki yeri, evlilik özellikleri (ilk evlilik, eşler arasındaki yaş farkı, sevgi saygı ve sorumluluk), kadının doğurganlığa ait tutum ve davranışı (çocuk sayısı, cinsiyet tercihi, aile planlaması), erkeğin doğurganlığa ait tutum ve davranışı (çocuk sayısı, cinsiyet tercihi, aile planlaması) etkili olmaktadır (Ejder Tekgündüz ve ark., 2021).

Günümüzde doğum sonu ve emzirme döneminde seçilebilecek yöntemler, bu dönemdeki kadınların AP ile ilgili tutum ve davranışları, tercihleri ve bilgi düzeylerine yönelik birçok çalışma yapılmış olup, bebeğini sadece anne sütüyle besleyen annelerin kontraseptif kullanma niyetleri ve etkileyen faktörlerle ilgili çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle yapılan çalışmanın bebeğine sadece anne sütü veren annelerin kontraseptif kullanma niyetleri ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi, bu sayede konuyla ilgili farkındalık oluşturulması amaçlanmaktadır.

Araştırma Soruları:

Araştırmada aşağıdaki sorularına cevapları aranmıştır:

- 0-6 ay bebeği olan ve emziren annelerin kontraseptif kullanma niyetleri ne düzeydedir?
- 0-6 ay bebeği olan ve emziren annelerin kontraseptif kullanma niyetlerini etkileyen faktörler nelerdir?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü (Tasarımı)

Araştırma, tanımlayıcı niteliktedir.

Araştırma Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili Bağcılar ilçesinde bulunan bir Aile Sağlığı Merkezine kayıtlı ve 0-6 aylık bebeği olan 180 anne oluşturmuştur. Örneklem seçilmeden basit rastgele örneklem ile evren üzerinde çalışılmak istenmiş, bebeğini mama ile besleyen ve çalışmaya katılmayı istemeyen anneler olması sebebiyle 165 (%91,7) anne ile araştırma tamamlanmıştır. Araştırmada örneklem büyüklüğünün yeterliliği Power analizi (G*Power 3.1.9.2) ile bilgisayar ortamında değerlendirilmiş olup, etki büyüklüğü 0.3, testin gücü 0.99 iken ($\alpha=0.05$, $1-\beta=0.99$) örneklem büyüklüğü 161 kişi olarak hesaplanmıştır. Örneklem, 18 yaşından büyük olan, 0-6 aylık bebeği olan, bebeğine sadece anne sütü ile beslediğini belirten, Türkçe konuşup anlaşılabilen, iletişim engeli olmayan ve çalışmaya katılmayı kabul eden anneler dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, tanıtıcı soru formu ve Kontraseptif Niyet Ölçeği ile elde edilmiştir.

Tanıtıcı Soru Formu: İlgili literatür doğrultusunda hazırlanmış (Baş ve ark., 2014; Bostancı, 2011; Çubukçu, 2018; Ejder Tekgündüz

ve ark., 2021) annelerin gebelik özelliklerine ilişkin 6 soru ve aile planlaması yöntemlerine ilişkin 6 soru olmak üzere toplam 12 sorudan oluşmaktadır.

Kontraseptif Niyet Ölçeği (KNÖ): Ölçek Bennet ve Rocca tarafından 2015 yılında geliştirilmiş, Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Suid ve Pasinlioğlu tarafından 2016 yılında yapılmıştır. Ölçek toplam 15 maddeden oluşmaktadır ve 4'lü likert tipindedir. Ölçeğin toplamından alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 15'tir. Puanın yükselmesi kontraseptif niyetin arttığını göstermektedir.

Ölçek maddeleri puanlanırken; 1., 3., 4., ve 13. maddelerin her biri için "önemli değil" (0 puan), "kısmen önemli" (0 puan), "önemli" (0 puan) "çok önemli" (1 puan) verilmekte; 2., 7., 11., 12., ve 15. maddelerin her biri için "kesinlikle evet" (0 puan), "kısmen evet" (0 puan), "kısmen hayır" (0 puan) "kesinlikle hayır" (1 puan) verilmekte; 6., 8., 10., ve 14. maddelerin her biri için "emin değilim" (0 puan), "kısmen eminim" (0 puan), "eminim" (0 puan) "çok eminim" (1 puan) verilmekte; 5. madde için "çok mutlu eder" (0 puan), "mutlu eder" (0 puan), "kısmen mutlu eder" (0 puan) "hiç mutlu etmez" (1 puan) verilmekte ve 9. madde için "üzmez" (0 puan), "üzer" (0 puan), "kısmen üzer" (0 puan) "çok üzer" (1 puan) verilmektedir. Form içerisinde yer alan sorulara yanıtlar "Doğru" ve "Yanlış" olarak değerlendirilmiştir. Her doğru yanıt "1", her yanlış yanıt ise "0" puan şeklinde kodlanmıştır. Form içerisindeki her madde için verilen puan esas olmakla birlikte; 5., 6., 10., 13., 14. ve 16. maddeler ters yönde puan almaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.820 olarak bulunmuştur (Suid ve Pasinlioğlu, 2021). Bu araştırmada ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı $\alpha:0.876$ olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırma İstanbul ili Bağcılar ilçesinde bulunan bir Aile Sağlığı Merkezine (ASM) başvuran ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden anneler ile 04 Mart - 27 Temmuz 2021 tarihleri arasında elde edilmiştir. Bebeğini aile sağlığı merkezine aşı, kontrol vb. nedenlerle getiren annelerden bebeğini sadece anne sütü ile beslediğini belirtenler araştırmaya dâhil edilmiştir. Anneler bekleme aşamasında iken uygun olan boş bir odaya alınmış, araştırmanın amacı hakkında bilgilendirildikten sonra soru formları kendilerine verilerek yanıtlamaları istenmiştir. Veri toplama işlemi yaklaşık 10

dakika sürmüştür.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılması için bir üniversitenin etik kurulundan (Etik Kurul Tarihi / Numarası: 29.04.2020/27) onay alınmıştır. Ardından araştırmanın ilgili kurumda yürütülebilmesi için İstanbul Valiliği İl Sağlık Müdürlüğü'nden (Tarih: 26.02.2021 ve Sayı: 2021/05) çalışma izni alınmıştır. Elde edilen verilerin gizliliği konusunda ön bilgilendirmeye yer verilerek, veriler katılım sağlamada gönüllü olan annelerden elde edilmiştir. Araştırma süresince Helsinki Bildirgesi kurallarına uyulmuştur. Katılımcılara araştırmaya katılım konusunda özgür oldukları ve araştırmanın herhangi bir aşamasında araştırmayı bırakabilecekleri belirtilmiştir. Araştırma sonuçlarının kimlik bilgileri verilmeden bilimsel amaçla yayımlanabileceği konusunda bilgi verilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin tanımlayıcı istatistiklerinde sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov Smirnov testleri ile değerlendirilmiş, normal dağılım gösteren değişkenlerin analizinde t testi ve Anova testi kullanılırken, normal dağılım göstermeyen verilerin analizinde Kruskal-Wallis testi ve Man Whitney U testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Annelerin %43'ünün üç ve üzeri gebeliği olduğu, %80'inin gebeliğinin planlı olduğu, %43'ünün gebelikleri arasındaki sürenin 2 yıldan fazla olduğu ve %33.9'unun tekrar gebe kalmayı düşündüğü saptanmıştır. Annelerin %45.5'inin bebeğinin 1-3 aylık olduğu ve %97.6'nın doğumdan 41 gün ve sonra ilk cinsel birliktelik yaşadığı belirlenmiştir (Tablo1).

Tablo 1. Annelerin Gebelik ve Doğum Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	n	%
Gebelik sayısı		
Bir	58	35.2
İki	36	21.8
Üç ve üzeri	71	43
Gebeliğin planlı olma durumu		
Planlı	132	80
Plansız	33	20
Önceki gebelikten bu yana geçen süre		
İlk gebelik	58	35.2
2 yıldan az	36	21.8
2 yıl ve üzeri	71	43
Tekrar gebelik düşünme durumu		
Evet	56	33.9
Hayır	109	66.1
Bebeğinin şu anki yaşı		
1-3 ay	75	45.5
4-6 ay	90	54.5
Doğum sonu ilk cinsel birliktelik zamanı		
40 günden önce	4	2.4
41 gün ve üzeri	161	97.6
Toplam	165	100

Annelerin %41.2'sinin gebelik öncesinde modern yöntemleri tercih ettiği, %18.2'sinin şu anda herhangi bir yöntem kullanmadığı belirlenmiştir. Yöntem kullanmayanların %56.7'si kendisi istemediği için yöntem kullanmadığını, %60'ı aile planlaması danışmanlığı eğitimi almadığını, %68.5'i yöntem seçiminde eşi ile ortak karar verdiğini ve %24.8'i bebeğini emziriyor olmasının yöntem seçimindeki kararını etkilediği ifade etmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Annelerin AP Yöntem Kullanımlarına İlişkin Özellikleri

Değişkenler	n	%
Gebelik öncesi kullanılan AP yöntemi		
Yöntem kullanmıyor	54	32.7
Modern yöntem	68	41.2
Geleneksel yöntem	43	26.1
Şu anda AP yöntem kullanma durumu		
Kullanmıyor	30	18.2
Kullanıyor	135	81.8
AP yöntemi kullanmama nedeni (n:30)		
Kendisi istemiyor	17	56.7
Eşi istemiyor	13	43.3
AP danışmanlığı alma durumu		
Alan	66	40
Almayan	99	60
AP yöntem seçim kararını kimin verdiği		
Kendisi	23	13.9
Eşi	17	10.3
Eşi ile ortak	113	68.5
Sağlık çalışanı	12	7.3
Emzirmenin AP yöntem seçimindeki kararını etkileme durumu		
Etkiledi	41	24.8
Etkilemedi	124	75.2
Toplam	165	100

Annelerin Kontraseptif Niyet Ölçeği puan ortalaması 8.75 ± 4.27 (orta düzeyde) olarak bulunmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Ölçek Puan Ortalaması

Kontraseptif Niyet Ölçeği	Ort	Ss	Min	Max
	8.75	4.27	0	15

Gebelik sayısı, gebeliğin planlı olma durumu, önceki gebelikten bu yana geçen süre ve tekrar gebe kalmayı düşünme durumu ile Kontraseptif Niyet Ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$). Annelerden üç ve üzeri gebeliği olanların, gebeliği plansız olanların, önceki gebeliğinin üzerinden 2 yıldan fazla süre geçenlerin ve tekrar gebe kalmayı düşünmeyenlerin kontraseptif kullanma niyetinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Annelerin bebeklerinin yaşı ile

Kontraseptif Niyet Ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p > 0.05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Annelerin Gebelik ve Doğum Özelliklerine Göre Ölçek Puan Ortalamasının Karşılaştırılması

Değişkenler	Ort \pm ss	Test Değeri p
Gebelik sayısı		
Bir ¹	6.96 ± 4.16	F: 1.206
İki ²	9.74 ± 3.91	p: 0.000
Üç ve üzeri ³	10.10 ± 4.09	3 > 2,1
Gebeliğin planlı olma durumu		
Planlı	8.21 ± 4.37	t: -3.291
Plansız	10.87 ± 3.05	p: 0.001
Önceki gebelikten bu yana geçen süre		
İlk gebelik ¹	7.05 ± 4.04	F: 13.413
2 yıldan az ²	7.91 ± 5.17	p: 0.000
2 yıl ve üzeri ³	10.56 ± 3.16	3 > 2,1
Tekrar gebelik düşünme durumu		
Evet	5.44 ± 3.89	t: -8.537
Hayır	10.44 ± 3.38	p: 0.000
Bebeğinin şu anki yaşı		
1-3 ay	9.26 ± 3.89	t: 1.417
4-6 ay	8.32 ± 4.54	p: 0.158

t: t testi, F: Anova testi

Gebelik öncesi kullanılan yöntem, şu anda yöntem kullanma durumuna, aile planlaması danışmanlığı alma durumuna, yöntem seçim kararını kimin verdiği ve emzirmenin yöntem seçimindeki kararı etkileme durumu ile Kontraseptif Niyet ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p < 0.05$). Annelerden gebelik öncesinde modern yöntem kullananların, şu anda yöntem kullananların ve aile planlaması danışmanlığı almayanların kontraseptif kullanma niyetinin daha yüksek olduğu; aile planlaması yöntemini eşi seçen ve emzirmenin yöntem seçimindeki kararını etkilediğini belirtenlerin kontraseptif kullanma niyetinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Annelerin Aile planlaması Yöntem Kullanımlarına İlişkin Özelliklerine Ölçek Puan Ortalamasının Karşılaştırılması

Değişkinler		Ort±ss	Test Değeri p
Gebelik öncesi kullanılan aile planlaması yöntemi	Yöntem kullanmıyor ^a	6.79 ± 4.64	F: 12.027
	Modern yöntemler ^b	10.65 ± 3.78	p: 0.002
	Geleneksel yöntem ^c	9.72 ± 3.23	b>a.c
Şu anda yöntem kullanma durumu	Kullanmıyor	3.86 ± 3.42	t: -8.198
	Kullanıyor	9.83 ± 3.64	p: 0.000
Aile planlaması danışmanlığı alma durumu	Alan	7.27 ± 4.70	t: -3.772
	Almayan	9.73 ± 3.66	p:0.000
Aile planlaması yöntem seçim kararını kimin verdiği	Kendisi ^a	9.52 ± 4.40	KW: 17.614 p:0.0001 b<a.c.d
	Eşi ^b	8.05 ± 4.60	
	Eşi ile ortak ^c	9.19 ± 3.88	
	Sağlık çalışanı ^d	9.75 ± 3.25	
Emzirmenin yöntem seçimindeki kararı etkileme durumu	Etkiledi	7.39 ± 4.18	t: -2.386
	Etkilemedi	9.20 ± 4.22	p: 0.018

t: t testi, F: Anova testi; KW: Kruskal Wallis testi

TARTIŞMA

Doğum sonrası aile planlaması (DSAP) doğumu takiben bir yıllık periyotta birbirine yakın ve istenmeyen gebeliklerin engellenmesidir. Kontrasepsiyon ve AP uygun doğum aralığı ve doğum zamanının doğru seçimini sağlayarak anne ve doğacak bebeğin sağlığını etkilemekte ve AP tüm dünyada anne ve çocuklar için yaşamsal önemi olan bir konu olarak kabul görmektedir (Bostancı, 2011). Kadınların doğum sonu döneminde etkili yöntemleri tercih etmeme nedenlerinden birisi emzirme döneminde olmalarıdır. Emziren kadınların kontraseptif yöntem kullanma niyetlerinin ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi hem anne hem bebek hem de toplum sağlığı açısından önem arz etmektedir.

Annelerin AP yöntem kullanımlarına ilişkin özellikleri incelendiğinde yarısına yakınının gebelik öncesinde modern yöntemleri tercih ettiği, ancak çok az bir kısmının şu anda herhangi bir yöntem kullanmadığı belirlenmiştir. Yöntem kullanmayanların yarısından fazlası kendisi istemediği için yöntem kullanmadığını, aile planlaması danışmanlığı eğitimi almadığını, yöntem seçiminde eşi ile ortak karar verdiğini ifade etmiştir. Kadınların dörtte biri emziriyor olmasının yöntem seçimini etkilediğini belirtmiştir. Bu sonuçlara göre, kadınların büyük oranda AP yöntemi kullandıklarını, yöntem kullanımı ile ilgili bir danışmanlık almadıklarını ve az bir oranda da olsa emziriyor olmanın yöntem kullanım durumlarını etkilediğini göstermektedir.

Literatürde araştırma bulgusu ile benzerlik gösteren sonuçlar yer almaktadır. Benzer çalışmalarda katılımcıların %65.9'unun AP danışmanlık hizmeti aldığı (Baş ve ark., 201) ve %68.6'sının almadığı belirlenmiştir (Yağmur ve Keskin, 2019). Yurt dışında yapılan bir çalışmada da kadınların büyük çoğunluğu doğum öncesi danışmanlık almadığını ifade etmiştir (Weisband, Keder, Keim ve Gallo, 2017). Aktoprak'ın (2012) çalışmasında çalışma bulgusu ile benzer şekilde, AP yöntem seçiminin eşlerin birlikte karar alması gereken bir olgu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Labbok'un (2018) çalışmasında oranlar zamanla düşse bile kadınların emzirme döneminde bir tür AP yöntem uygulayacağı bulunmuştur. Coleman-Minahan ve Potter'in (2019) çalışmasında doğum sonu ilk 3 ayda kadınların %70'i doğum öncesi etkin yöntem kullandıklarını ve doğum sonunda da aynı etkin yöntemi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Çalışma sonuçları araştırma bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Çalışmaya katılan kadınların KNÖ puan ortalaması 8.75 ± 4.27 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, emziren kadınların kontraseptif kullanma niyetlerinin orta düzeyde olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Doğum sonu dönem; doğurganlığın bilinçli bir şekilde planlanması amacıyla yönelik olarak, bireylere hizmet sunmak için iyi bir fırsattır. Bu dönem, kadınların AP yöntem kullanma konusunda isteklerinin yüksek olduğu bir dönemdir. Fakat ülkemizde yapılan bazı araştırmalar kadınların doğumdan sonra etkili yöntemlerle gebelikten korunma davranışlarının

istenilen düzeyde olmadığını, kadınların doğumdan sonra gebelikten korunmama nedeni olarak, emzirme ya da adet görmemeyi gösterdiğini ortaya koymaktadır (Köpük, Çekmez, Özer, Şahin ve Kıran, 2018). Çalışma bulgusu ile benzer şekilde, Suid ve Pasinlioğlu' nun (2021) çalışmasında ölçek puan ortalaması 8.43 ± 3.73 olduğu bulunmuştur. TNSA 2018 verilerine göre kadınların %12'si doğum sonu geçici kısırlık yaşarken, %2'si cinsel ilişkiden kaçınmaktadır. Başka bir deyişle tüm kadınların %77'si doğum sonu ilk iki ay cinsel perhizde bulunmaktadır (TNSA, 2018). Eryılmaz ve Ege'nin (2016) çalışmasında da doğum sonu dönemdeki kadınların aile planlaması tutumlarının ortalamasının üzerine ve olumlu olduğu belirlenmiştir. Potter ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında katılım gösteren kadınların çoğunluğu doğum sonu dönemde etkili yöntem tercihinde bulunacaklarını ifade etmiştir. Bu sonuçlar, araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Annelerden üç ve üzeri gebeliği olanların, gebeliği plansız olanların, önceki gebeliğini üzerinden 2 yıldan fazla süre geçenlerin ve tekrar gebe kalmayı düşünmeyenlerin AP kullanma niyetinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar, yeterli sayıda çocuğa sahip olduğunu düşünen ve istenmeyen gebelik deneyimi olan annelerin yöntem kullanımı konusunda daha istekli olduklarını düşündürmüştür. Kitapçioğlu ve Yanikkerem'in (2008) çalışmasında, araştırmayı destekler şekilde tekrar gebe kalmak istemeyen kadınların modern yöntem kullanmak istedikleri saptanmıştır. Araştırma bulgusundan farklı olarak, Erenel ve Sezer'in (2017) çalışmasında gebeliğin planlı olup olmamasının yöntem kullanma oranını etkilemediği saptanmıştır.

Annelerden gebelik öncesinde modern yöntem kullananların, şu anda yöntem kullananların ve AP danışmanlığı almayanların kontraseptif kullanma niyetinin daha yüksek olduğu; AP yöntemini eşi seçen ve emzirmenin yöntem seçimindeki kararını etkilediğini belirtenlerin kontraseptif kullanma niyetinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Tablo 5). Bu sonuç, AP yöntemleri konusunda bilgisi ve deneyimi olanların yöntemden memnuniyetlerinin yöntem kullanma isteğini olumlu yönde etkilediği şeklinde yorumlanmıştır. Gılıç, Ceyhan ve Özer'in (2009) çalışmasında doğum sonu dönemde etkili yöntem kullanma oranının yüksek olduğu ve bunda danışmanlığın öneminin olduğu vurgulanmıştır. Duman ve Yılmazel'in (2014) yaptığı çalışmada AP danışmanlığı alan lohusaların almayanlara oranlara doğum sonu ilk

6 ayda etkin yöntemleri daha fazla tercih ettikleri görülmüştür. Coleman- Minahan ve Potter'in (2019) çalışmasında doğum sonrası alanların etkili yöntem seçme olasılıklarının arttığı görülmüştür. Yee ve Simon'un (2011) çalışmasında doğum sonrası danışmanlık alanların almayanlara göre doğum sonu dönemde etkin yöntem seçme oranının arttığı ve kontrasepsiyona başlamış oldukları görülmüştür. Di Giacomo, Sbarlati, Bagnasco ve Sasso'nun (2013) çalışmasında kadınların %45.5'i gebelikte ve doğum sonrasında kontrasepsiyon hakkında yeterli bilgi aldıklarını bildirmişlerdir. Sundstrom, Szabo ve Dempsey'in (2018) çalışmasında kadınların birçoğu doğum sonu dönemde kontraseptif seçiminin daha önceki deneyimlerine bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Ejder Tekgündüz ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında da eş ve aile büyüklerinin kadının yöntem kullanmasına izin vermemesinin kadınların yöntem kullanım niyetini etkilemiş olabileceği belirtilmiştir. (Ejder Tekgündüz ve ark., 2021). Bu sonuçlar, araştırma bulgusunu destekler niteliktedir.

Araştırmanın sınırlılıkları

Araştırma verileri pandemi sürecinde elde edilmiştir. Anneler, kurumda uzun süre kalmayı istemedikleri için örneklem sayısına ulaşılması zaman almıştır. Ayrıca, araştırmanın yürütüldüğü aile sağlığı merkezine kayıtlı mültecilerle dil engeli olması sebebiyle iletişim kurulamaması nedeniyle örnekleme dahil edilememeleri araştırmanın sınırlılıklarından sayılabilir. Emziren annelerin kontraseptif kullanım niyetlerinin araştırıldığı çalışmaların sınırlı olması sebebiyle, araştırmadan elde edilen sonuçların ileride yapılacak olan çalışmalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

SONUÇ

Araştırma sonucunda, annelerin emzirme döneminde AP yöntem kullanım niyetlerinin orta düzeyde olduğu ve daha öncesinde modern yöntem kullanımının AP yöntem kullanım niyetini etkilediği görülmüştür. Annelerin çoğunluğunun yöntem kullanıyor olduğu ve emziriyor olmasının yöntem seçimindeki kararını etkilemediği saptanmıştır. Annelerin bebeklerinin yaşının AP yöntem niyetlerini etkilemediği saptanmıştır. Emzirme döneminde annelerin AP kullanım niyetinin belirlenmesi ve bu doğrultuda yöntem kullanımı konusunda annelerin bilinçlendirilmesi önerilmektedir. Bunun istenmeyen ve kısa aralıklı gebeliklerin önüne geçerek anne ve bebek

sağlığını dolayısıyla toplum sağlığını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Bulgular doğrultusunda; AP yöntem seçimi eşi tarafından yapılan kadınların yöntem kullanma niyetlerinin düşük olduğu göz önüne alınarak sadece kadınlara değil eşlerine de AP danışmanlığı verilmesi yerinde olacaktır. Emzirmenin yöntem seçme kararını etkilediğini kadınlara emzirme döneminde kullanılabilecek yöntemler ve emzirmenin korunma yöntemi olarak kullanılabilmesi için gereken şartlar hakkında bilgi verilmesi aynı zamanda etkin yöntem kullanmaya yönlendirilmesi gerekmektedir. Kendi isteği ile yöntem kullanmadığını bildiren kadınların sebeplerinin araştırılmalı ve nedene yönelik eğitimler verilmelidir. Gebelikleri arası iki yıldan az olan kadınların yöntem seçme niyetleri düşük olduğundan bu gruptaki kadınların eğitimine öncelik verilmelidir.

Araştırmanın Etik Yönü / Ethics Committee Approval

Araştırma için Okan Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan etik onayı alınmıştır (Tarih: 29.04.2020 ve Sayı No: 56665618-204.01.07)

Yazar Katkısı / Author Contributions

Fikir/Kavram: K.D.B.; Tasarım: K.D.B., Ö.Ö.G.; Denetleme/Danışmanlık: K.D.B.; Analiz ve/veya Yorum: K.D.B., Ö.Ö.G.; Kaynak Taraması: Ö.Ö.G., K.D.B.; Makalenin Yazımı: Ö.Ö.G., K.D.B.; Eleştirel İnceleme: K.D.B.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review

Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar araştırmanın yürütülmesinde herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek / Financial Disclosure

Yazarlar araştırmanın yürütülmesi sürecinde bir finansal destek almadığını beyan etmiştir.

KAYNAKLAR

Aktoprak, M. (2012). *Evli kadınlar ve eşlerinin aile planlamasına yönelik tutumları ve ilişkili faktörler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Bilim Dalı, Konya.

Baş, F. Y., Güney, M., Türker, Y. (2014). Emzirme dönemindeki kadınlarda kontraseptif yöntem seçimini etkileyen sosyodemografik ve kültürel faktörler. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi* 16(1), 23-28.

Bennett, T. R. R., Rocca, C. H. (2015). Development of a brief questionnaire to assess contraceptive intent. *Patient Education and Counseling*, 98(11), 1425-1430. doi: 10.1016/j.pec.2015.05.016

Bostancı, M. S. (2011). Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki bir ilçede kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemleri için bilgi kaynakları ve istenmeyen gebeliklerle ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 38(2), 202-207.

Bryant, A. G., Lysterly, A. D., DeVane-Johnson, S., Kistler, C. E. ve Stuebe, A. M. (2019). Hormonal contraception, breastfeeding and bedside advocacy: the case for patient-centered care, *Contraception*, 99(2): 73-76. doi:10.1016/j.contraception.2018.10.011

Coleman-Minahan, K., Potter, J. E. (2019). Quality of postpartum contraceptive counseling and changes in contraceptive method preferences. *Contraception*, 100(6), 492-497. doi:10.1016/j.contraception.2019.08.011

Çubukçu, M. (2018). Samsun ili 15-49 yaş grubu kadınların aile planlaması yöntemlerini kullanım dağılımı. *Ankara Medical Journal* 18(2), 207-214. doi:10.17098/amj.435262

Di Giacomo, P., Sbarlati, A., Bagnasco, A., Sasso, L. (2013). Woman's contraceptive needs and preferences in the postpartum period: An Italian study. *Journal of Clinical Nursing*, 22(23-24), 3406-3417. doi:10.1111/jocn.12432

Duman, N. B., Yılmazel, G. (2014). Doğum sonrası ev ziyaretleri yoluyla verilen aile planlaması danışmanlığının etkili aile planlaması yöntemi kullanımına etkisi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 11(2), 52-58.

Ejder Tekgündüz, S., Gür, E. Y., Ejder Apar, S. (2021). Evli kadınların aile planlaması tutum ve niyetleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Sakarya Tıp Dergisi*, 11(4), 743-750. doi: 10.31832/smj.854295

Erenel, A. Ş., Sezer, N. Y. (2017). Doğum sonu dönemde kullanılabilecek aile planlaması yöntemleri ve hemşirelerin rolleri. *Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 32-38.

Eryılmaz, N., Ege, E. (2016). Doğum sonu dönemdeki kadınların aile planlaması konusundaki tutumları ve ilişkili faktörler. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3390-3401.

Gılıç, E., Ceyhan, O., Özer, A. (2009). Niğde Doğumevi'nde doğum yapan kadınların aile planlaması konusundaki bilgi tutum ve davranışları, *Fırat Tıp Dergisi*, 14(4), 237-241.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye

Hortaçsu, N. (2012). En güzel psikoloji sosyal psikoloji, 1. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi; 295-303.

Kitapçoğlu, G., Yanıkerem, E. (2008). Manisa Doğumevinde doğum yapan kadınların doğurganlık

- öyküleri, aile planlaması davranışı ve doğum sonrası aile planlaması danışmanlığı. *Ege Tıp Dergisi*, 47(2), 87–92.
- Köpük, Ş. Y., Çekmez, Y., Özer, N., Şahin, Ö., Kıran, G. (2018). Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi aile planlaması polikliniğine başvuran emzirme dönemindeki kadınların kontrasepsiyon tercihleri. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 34(2), 163–166. doi:10.5152/eamr.2018.02418
- Kutlu, R., Sayın, S., Uçar, M., Aslan, R., Demirbaş, O. (2014). Kadınların sosyodemografik özelliklerine göre kontraseptif yöntem kullanma durumları ve bu yöntemleri tercih nedenleri. *Türk Aile Hekimliği Dergisi*, 18(3), 134–141. doi: 10.15511/tahd.14.03134
- Labbok, M. (2018). Breastfeeding, fertility, and family planning, Global Library of Women's Medicine's, doi: 10.3843/GLOWM.10397
- Potter, J. E., Hopkins, K., Aiken, A. R. A., Hubert, C., Stevenson, A. J., White, K., Grossman, D. (2014). Unmet demand for highly effective postpartum contraception in Texas. *Contraception*, 90(5),488-495. doi:10.1016/j.contraception.2014.06.039
- Suid, N. R., Pasinlioğlu, T. (2021). Kontraseptif Niyet Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(2), 101-110.
- Sundstrom, B., Szabo, C., Dempsey, A. (2018). My body, My choice: Aqualitative study of the influence of trust and locus of control on postpartum contraceptive choice. *Journal of Health Communication*, 23(2), 162-169. doi:10.1080/10810730.2017.1421728
- Wang, R. H., Hsu, M. T., Wang, H. H. (2004). Potential factors associated with contraceptive intention among adolescent males in Taiwan. *Kaohsiung Journal Medical Sciences*, 20, 115–123.
- Weisband, Y. L., Keder, L. M., Keim, S. A., Gallo, M. F. (2017). Postpartum intentions on contraception use and method choice among breastfeeding women attending a university hospital in Ohio: A cross-sectional study. *Reproductive Health*, 14(1), 1-8. doi:10.1186/s12978-017-0307-4
- Yağmur, Y., Keskin, F. (2019). Doğum sonu dönemdeki kadınların aile planlaması yöntemi kullanımı ve sağlık algısının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 7(2), 137–146. doi:10.33715/inonusaglik.567849
- Yee, L., Simon, M. (2011). Urban minority women's perceptions of and preferences for postpartum contraceptive counseling, *Journal of Midwifery & Women's Health*, 56(1), 54-60. doi:10.1111/j.1542-2011.2010.00012.x